

Jean de Jaurgain

L'objecte preferent dels seus estudis fou la història de les famílies nobles de la Gascunya i de la Navarra francesa. La seva obra capdal és *La Vasconie* (Pau, 1898-1902), en 2 volums; el primer conté dissertacions crítiques i textos sobre diversos problemes de la història pirenenca (entre'ls quals el de la falsa carta d'Alaon i el de les genealogies de Meyà) i el segon està constituït per una sèrie d'estudis en forma de taules genealògiques i alguns apèndixs (entre ells un sobre Berenguer I de Barcelona, comte de Gascunya i de Burdeus, altre sobre comtes de Pallars i Ribagorça i altre sobre comtes de Provença de la casa de Barcelona).

M. de Jaurgain morí a Ciboure el 18 de mars de 1920. — F. V. T.

Spiridion P. Lambros

Una antiga amistat de prop de quaranta anys — nascuda de la comunitat d'estudis sobre la història de la Grècia medieval i trencada sols per la mort, — me relligà a aquest notable historiador grec, el més notable que ha tingut la seva pàtria en l'època actual. El seu nom és de tota justícia que sigui honorat en les planes del present ANUARI, per tal com En Lambros, — membre corresponent de la Real Acadèmia de Bones Lletres i de la Història de Madrid — va prestar grans serveis a l'esclariment de la història de la Grècia catalana, i va mirar amb gran interès tots els esforços i descobriments fets respecte d'ella en la nostra terra. De bon hora, tot just fou fundat el nostre Institut, basquejà per a ser-li útil i demanà el canvi, amb insistència, entre el nostre ANUARI i la seva revista històrica, l'*Ἑλληνομνημόνιον*, que'ns envià sempre amb tota regularitat, i del qual darrer número, la seva ilustre viuda, la Sra. Agna Lambros, ens acaba de fer gentil presentalla. Aquest número està consagrat tot a honorar la memòria del gran escriptor. Ell ha estat el més fecond de tots els moderns grecs, ja que pugen a la inverossímil suma de uns 60 VOLUMS, el total de ses publicacions, amb un conjunt de 479 distints articles, estudis i obres soltes, dels quals sols disset, contenen traduccions gregues de altres tantes obres històriques i literàries estrangeres, i onze formen la col·lecció de la seva interessant revista adalt esmentada. No s'ha conegut en els actuals temps a Grècia, activitat intel·lectual semblant, ni escriptor que hagi esmerçat més cabals propis, en publicar els seus treballs. D'entre ells sols esmentarem aquí sumàriament, aquells que directament o indirecta tinguin alguna relació amb la nostra cultura. Aquesta oceànica producció no és estada sols escrita en grec, sinó que alguns articles i monografies ho han estat en francès, italià, anglès o alemany, llengües que dominava admirablement el savi Lambros, excitant la sorpresa de quants tingueren ocasió d'oïr-lo en els nombrosos Congresos d'història, arqueologia, etc., de les grans capitals europees a que assistí, en el llarg curs de sa laboriosa vida, ja pel seu compte, ja delegat pel seu govern, ja per les més altes corporacions intel·lectuals de la seva pàtria.

Nasqué En Lambros en la capital de la illa de Corfú, el 8 d'abril de 1851. Era fill del notable numismàtic, Pau Lambros, que mercès al bon passar de que fruïa, pogué donar-li una esmerada educació. Començà a Atenes la carrera de Filosofia que prosseguí en les Universitats de Berlin i Leipzig, doctorant-se en aquesta darrera en 1873. Més endavant continuà els seus estudis a Paris, Londres i Viena, exercitant-se sobre tot en la paleografia bizantina. Les seves aficions es decantaren tot seguit als estudis històrics, principalment als de la Grècia bizantina. Per ells renuncià al culte de la poesia, que fou sa primera amor, amb tanta precocitat que en 1866 a l'edat de 15 anys, publicà els seus primers assaigs, mostrant en els seus versos tan excel·lents disposicions, que tal volta, a parer d'algun crític, haguera esdevingut un dels millors poetes de la Grècia contemporània. Ell, però, no era d'aquesta opinió, i més tard, al renunciar definitivament a sa vocació, manifestà que havia estat un mal soldat de les Muses, referint-se sobre tot als versos de la seva primera producció dramàtica, de que més endavant farem menció.

Amb tot i que coneixia a fons els clàssics grecs, dels quals la seva meravellosa memòria retenia grans fragments, feu el gran sacrifici, més gran encara, per tal que sentia intensament les bel·leses totes de l'art grec, de consagrar sa llarga vida intel·lectual, al període més ingrati i obscur de la història de sa terra, al període bizantí, car ell pensava que la història i la literatura clàssiques eren un patrimoni de la humanitat, que tenia en ells perpetuament fits els ulls, mentre que la pobre història medieval, plena d'espines i grops, ja qui més podria interessar, sinó a un fill de la mateixa Grècia? Per això sa primera obra d'alguna extensió i importància, publicada en 1870, als 19 anys, fou una

tragèdia, a la que acabem de referir-nos, titulada: 'Ο τελευταῖος κόμης τῶν Σαλώνων (*El darrer comte de Salona*), basada en una tradició sobre la caiguda del darrer baluart dels Catalans a Grècia. El drama del jove Lambros corona amb una apoteosis patriòtica l'enfilall de curioses tradicions, escrites o orals, sobre la pèrdua del comtat de Salona pels Catalans, que no s'és estroncat, des de el segle XV fins als nostres dies. D'aquesta obra ens ocuparem extensament en *La Veu del Montserrat* (17 i 24 decembre 1881).

Abans de dedicar algun record a l'il·lustre escriptor grec, com historiador, que és el caire més notable, com hem indicat al principi, de sa fesomia espiritual, hem de dir, que es distingí també com professor. Ocupà, en efecte, la càtedra d'Història Universal en la Universitat d'Atenes, des de 1890, fins al de 1916, en que dimití el seu càrrec, a l'ésser nomenat pel rei Constantí, President del seu Concell de Ministres. Va assolir una gran anomenada també com orador eloqüentíssim, tant en l'aula, com en els Congressos i solemnitats literàries de tota mena, a les quals per tal raó, era cridat especialment.

Però la seva vocació principal no era la càtedra, ni la política, ni la tribuna, sinó l'investigació històrica, de la qual n'és la primera figura en la Grècia contemporània. Com historiador a la moderna, és a dir, no d'una manera retòrica, sinó científica, deixà endarrera a la generació que el precedí, els Mustoxidis, Zampelios, Paparrigopulos, i àdhuc el mateix Sathas, el primer que despullà l'arxiu de Venècia, seguint les petxades del benemèrit Hopf. Sa última col·lecció diplomàtica Παλαιολογικά καὶ Πελοποννησιακά (documents Paleològics i Peloponesiacs) de la qual s'han publicat en 1912, els dos primers volums, conté materials documentals, trobats en més de cent biblioteques i arxius d'Europa. Fora d'Espanya quasi tots els recorregué, i en tots era el seu nom recordat amb respecte. Va fer demés el catàleg dels codis de biblioteques senceres, com les dels famosos monestirs del Mont Athos, car era un paleògraf formidable. Amb els seus esforços sols, volia fer l'inventari de tota la cultura bizantina, i no content amb això s'associava als de tots els erudits estrangers que feien de la Grècia medieval l'objecte dels seus estudis, per a col·laborar amb ells, i incorporar ses obres a la seva gegantina empresa. Així traduí en 1904 al grec la *Geschichte der Stadt Athen* de Gregorvosus, enriquint-la amb noves notes i amb totes les demés monografies del savi alemany, i em cridà demés, a pendre part en la confecció d'un tercer nou volum, com a suplement de dita magistral obra, per a que hi aportés, com així ho vaig fer, tots els documents (que passen d'un centenar), per mi descoberts i copiats en l'Arxiu de Palerm, sobre l'història del Ducat català d'Atenes. En 1908 traduí així mateix al grec, la història de W. Miller, *The Latins in the Levant*, i en 1914 la seva història de Turquia. Ultra aquestes aportacions al període medieval de Grècia, volgué ésser com Paparrigopulos, el seu historiador nacional, i ho assolí en la seva *Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος* (Atenes, 1886-1908) en sis toms, posada al corrent de les més novelles investigacions, dictada amb ferma i serena crítica, i escrita en la exquisida prosa que ha fet de son autor un dels models del més pur estil helènic.

Essent impossible donar idea de la múltiple producció d'En Lambros, ens limitarem ara a assenyalar aquells dels seus estudis que tenen algun interès per a la història de la Grècia catalana. Demés de la història general de Grècia de que venim de fer lleugera menció, en la qual el període de nostra dominació està bastant ben tractat, cal esmentar de primer el pròleg del seu drama, ja citat; i després una curiosa monografia que llença viva llum sobre un document per nosaltres publicat en nostre estudi, *Los Navarros en Grecia* (Memoria de la Real Academia de Buenas Letras, 1887); *Ἡ ὀνομαστολογία τῆς Ἀττικῆς* (Atenes 1896). En aquest treball prova son autor, que la colonització albanesa de l'Àtica que li imprimeix avui tan especial fesomia, arranca de l'època de nostre rei Pere el Cerimoniós. En la revista *Νέος Ἑλληνομνημιών* s'han publicat documents bisantins del més gran interès per als anals de la Companyia Catalana, i en l'estudi titulat *Bibliògrafs atenesos medievals*, figura un català dels nostres Ducats, com copista de codis grecs. Es molt curiós son article *Insults nacionals*, publicat en la *Ἑστία* (maig 1895), per tal com mostra la permanència en la tradició popular del record dels Catalans.

La passió del nostre il·lustre escriptor per a la història, l'ha acompanyat fins als darrers moments de sa vida. Desterrat per les vicissituds de la política a la àrida i allunyada illa de Scopelos, malalt i sadollat d'amargura son esperit, m'escrivia quatre mesos abans de morir, que preparava, gaire bé sense ajuda de llibres, i sols *aidé merveilleusement par ma memoire* una obra sobre els estudis històrics a Grècia, durant el primer segle de l'independència (1821-1921). L'obra afegia, es compondrà d'unes 700 planes. Cridat a Atenes, pocs dies després d'haver-me escrit aquesta carta, per a respondre davant del Tribunal, de sa gestió política com ministre de la Corona, morí el 5 d'agost de 1919, a l'edat de 68 anys. — A. R. LL.